

A close-up photograph of a man with glasses and a red and white striped shirt, focused on his work in a wood workshop. He is using a small tool to work on a wooden component of a clavichord. The background is filled with stacks of wood and workshop equipment, creating a warm, industrial atmosphere.

Passie

*In België zette de familie Maene
de bouw van het klavecimbel
voort.*

Chris Maene is een begrip in de muziekwereld. Tot ver buiten de landsgrenzen staat hij bekend als meester-instrumentenbouwer. Als allereerste kreeg hij de toelating van Steinway & Sons om een vleugel uit 1836 te kopiëren. Niet alleen bedrijven, maar ook conservatoria en musea, verspreid over de hele wereld, laten hun klavierinstrumenten door de perfectionistische handen van deze Bekende West-Vlaming ontleden en nabouwen.

Op bezoek bij piano- en klavecimbelbouwer Chris Maene

voor piano's

TEKST: René De Herdt en Tanya Van Hecke
FOTOGRAFIE: Josiane Kisteman

Iedereen houdt van de pianoconcerto's van Mozart en Beethoven op Klara, maar de techniek achter de hemelse klavierklanken is ons meestal vreemd. Het MIAT stuurde daarom een delegatie naar het bedrijf Maene, waar piano's en klavecimbels nog op artisanale wijze worden vervaardigd.

Bij onze aankomst in het landelijke Ruiselede worden we niet door een afgevaardigde, maar door Chris Maene zelf, hartelijk onthaald. In zijn atelier vertelt hij met veel gedrevenheid over zijn werk, dat tevens zijn levenswerk en zijn passie is: het bouwen en restaureren van klavierinstrumenten en het maken van getrouwe reconstructies. Vooraleer hij met de bouw van een piano of klavecimbel begint, wordt het model tot op het bot ontleed. Ieder detail wordt met de hand uitgetekend en later op computer in kaart gebracht. Met trots toont hij ons een replica van een Duits klavecimbel uit 1600, die hij in opdracht van een Duits museum maakt. Op het instrument zijn volle bloemschilderingen aangebracht. Chris Maene en zijn team doen bijna alles zelf, maar voor de artistieke toets beroepen zij zich op Mie Robbe, een restauratrice.

Vader Maene en het klavecimbel

Chris Maene leerde het vak van zijn vader Albert. Hij was organist in Esen, een kleine gemeente nabij Diksmuide en gaf privé-muzieklessen aan de kinderen uit het dorp. Loncke, een orgelbouwer uit de buurt, stemde de piano's die bij Maene thuis stonden. Ook met pianobouwer Pierre Labutte uit Brugge had zijn vader een goed contact.

Geleidelijk begon Albert Maene met de reparatie van oude muziekinstrumenten. Omdat hij de kans kreeg organist te worden in een grotere kerk, verhuisde hij in 1947 naar Ruiselede. Daar startte hij een zaak voor het herstellen van instrumenten, zoals piano's en harmoniums. De oudste zoon, Walter Maene, zou na de Tweede Wereldoorlog de zaak verderzetten. Vanaf 1958 werden ook ingevoerde pianomerknamen, zoals Kawai en Yamaha, verkocht. Eind jaren 1960 startte Walter Maene met het bouwen van klavecimbels.

Chris vertelt ons dat het klavecimbel een van de belangrijkste voorlopers van de piano is. Het instrument kende een opmars tussen 1600 en 1750 en kwam na meer dan een eeuw van stilte op het einde van de 19de eeuw opnieuw in de belangstelling door de hernieuwde interesse voor barokmuziek. De authentieke instrumenten uit de vroege periode waren vaak hypergerestaureerd en bezaten te weinig klankvolume om de grote concertruimtes te vullen. Door het nabouwen en verbeteren van

de instrumenten zorgden de Franse pianofirma's Erard en Pleyel voor een nieuwe bloei. In de 20ste eeuw gingen Pleyel en Gaveau (Frankrijk), Neupert (Duitsland) en Chickering (Verenigde Staten) verder met de productie. In België zette de familie Maene deze arbeidsintensieve bezigheid voort. Ook performances, onderzoeken, propaganda en de interpretatiekunst van onder meer de Poolse klavecimbelspeelster Wanda Landowska (1879 - 1959) deden het klavecimbel in de 20ste eeuw herleven.

Van vader op zoon

In 1953 wordt Chris Maene geboren. Als kleine jongen zit hij voortdurend in het atelier van zijn vader karweitjes op te knappen. Wanneer hij twaalf is, koopt Chris een Broadwoodvleugelpiano uit 1845 voor 5000 frank (ca. 125 euro) bij de Gentse pianobouwer Van Hyfte. In het atelier bouwt hij vier jaar later zijn eerste klavecimbel. Als gedreven verzamelaar van oude piano's herinnert hij zich nog dat in die tijd vooral de grotere vleugels, zoals die van Erard, tegen lage prijzen op de markt gedumpt werden. Grote piano's hadden in de jaren 1960 weinig waarde, volgens de heersende mode moesten de instrumenten laag en klein zijn.

Chris werd actief betrokken bij de herstellingswerken. Hij knutselde en tekende graag en had een voorliefde voor houtbewerking. Al doende leerde hij de techniek van deze muziekinstrumenten door en door kennen en beheersen.

Hoewel zijn oudste broer Walter in de zaak zat en de vader tandarts een mooi beroep vond voor de jongste Maene, kon Chris zijn passie niet laten. Hij slaagde erin een piano in de helft van de benodigde tijd te herstellen. Wanneer er een instrument gerepareerd was, hield moeder een wafelbak.

De twee broers gingen na verloop van tijd elk hun weg. De zestien jaar oudere Walter legde zich toe

op de klavecimbels, terwijl Chris de fortepiano's voor zijn rekening nam.

Zijn eerste kopie uit 1975 was een Dulcken-piano uit het Haags Gemeentemuseum. Bij gebrek aan basisdocumentatie was het nabouwen van het 18de eeuwse instrument niet zo vanzelfsprekend. Maene kreeg de toelating van het museum de fortepiano te bekijken en op te meten, maar mocht de inwendige Weense mechaniek

niet bestuderen. Gelukkig was hij bevriend met een Nederlands restaurateur, die hem de technische details bezorgde.

Doorgedreven specialisatie

Naast het restaureren en inkopen vervaardigde Maene ook zelf piano's en kocht hij er aan. Concurrerende firma's, zoals Van Hyfte uit Gent en Van der Elst uit Brussel, legden zich voornamelijk toe op de verkoop van ingevoerde piano's en investeerden steeds minder in deskundig personeel. Chris Maene streefde daarentegen steeds naar een goed evenwicht. Naast de verkoop van hedendaagse piano's bleef hij energie pompen in zijn restauratieatelier en in de opleiding van zijn personeel.

Sinds een vijftal jaar voert Chris Maene ook het beroemde pianomerk Steinway & Sons in. Deze Amerikaanse pianofabriek werd in 1853 in New York gesticht door de emigrant-klavierbouwer Heinrich Engelhard Steinweg. Hij en zijn zonen hebben in zowat veertig jaar tijd de pianoforte verder ontwikkeld en aangepast tot de moderne concertvleugel.

In 2004 kreeg Chris Maene de uitzonderlijke toestemming om de zogenaamde "kitchenpiano" in drie exemplaren na te bouwen. Twee exemplaren waren voor de Steinwayfabrieken in New York en Hamburg, het derde voor zijn atelier in Ruisselede. Deze "keukenvleugel" uit 1836 was Steinwegs eerste vleugelpiano. Hij bouwde ze in een keuken die als atelier fungeerde.

Omdat het instrument bij een constante temperatuur en vochtigheidsgraad bewaard moest worden, reisde Maene met zijn ploeg naar New York. Er werden nauwkeurige opmetingen en schetsen gemaakt en heel wat digitale foto's genomen. Ook de röntgenapparatuur van het New Yorkse Metropolitan Museum werd ingeschakeld voor een haarfijne meting van de binnenzijde.

Bij de reconstructie van oude instrumenten besteedde Maene veel aandacht aan verwerkte houtsoorten, zodat hij een exacte klankkopie van het origineel verkreeg. Voor de kitchenpiano deed hij beroep op de universiteit van Luik, die over technieken beschikt om de houtsoort en de ouderdom te achterhalen. Een gespecialiseerd team onderwierp het instrument aan een dendrochronologisch onderzoek, waarbij het hout werd gedateerd aan de hand van de jaarringen.

Uit de nauwgezette analyse bleek dat de kitchenpiano uit 1836 van uitzonderlijke kwaliteit was. De bouwwijze en de mechanische perfectie leunden nauw aan bij de Weense traditie van 1825. Beethoven (1770 - 1827), Schubert (1797 - 1828) en zelfs de jonge Chopin (1810 - 1849) speelden op gelijkaardige instrumenten uit deze periode. De kitchenpiano was bijgevolg uiterst geschikt om alle pianomuziek uit de periode 1810-1835 te bespelen.

Dit instrument is een replica van een klavecimbel van Joseph Collesse (Lyon, 1774). (Kopie: Chris Maene, Ruisselede, 2001).

Foto: Dominique Dierick

Kostbaar materiaal

Ieder jaar een dozijn perfecte reconstructies afleveren vraagt heel wat materiaal. Het bedrijf Maene is daarom ook voorzien van een grote houtvoorraad. Nadat het hout buiten heeft liggen drogen, moet het minstens nog twee jaar in de werkruimten rusten. Voortdurend wordt er gezocht naar oude houtsoorten. Maene staat hiervoor in contact met een gespecialiseerde Duitse handelaar. Voor finer¹ zijn de houtsoorten vaak zeer specifiek. Als voorbeeld haalt Chris de “Cuba mahonie” aan. Tot omstreeks 1880 werd dit hout veel toegepast, maar vandaag is de boomsoort uitgestorven. Dit maakt het materiaal zeer gegeerd: voor een kubieke meter tel je al gauw vijftienduizend euro neer.

Andere houtsoorten die als klankhout fungeerden waren populier voor de Franse en Vlaamse klavecimbels en grenen voor de Duitse. Ebbenhout diende voor het bekleden van de toetsen, palissander voor de decoratie en citroenhout voor de fijne boorden. De klankbodem vervaardigde men uit specifiek klankhout van de spar (*Epicea*). Dit hout, dat Chris graag de Duitse benaming “Fichte” geeft, groeit in de Beierse Alpen op een hoogte van 1200 tot 2000 meter.

De snaren van de instrumenten koopt hij aan bij het wereldbekende Malcolm Rose uit Sussex in Groot-Brittannië. Deze firma houdt zich sinds 1976 bezig met de historische studie van de samenstelling van snaren. In de klavecimbelbouw worden ook diverse viltsoorten en leder toegepast. Doorheen de jaren dokterde Chris verschillende methodes uit om deze materialen te verwerken. Er moet immers rekening gehouden worden met tal van factoren, zoals de ligging van het hout, de houtsoort, de specifieke lijm (beenderlijm, houtlijm, vislijm) en de vochtigheid van de zangbodems. Maene werkt meestal in opdracht en kent de wensen van de opdrachtgever op voorhand.

Het atelier Maene verhuisde in 1990 van het centrum van Ruiselede naar een industriezone buiten de dorpskern. Tien jaar later werd een nieuwe toonzaal bijgebouwd en op het moment van ons interview heeft Chris Maene plannen voor een nieuwbouwproject.

Gefascineerd verzamelaar

Na ons gesprek voert *the big chief* ons naar zijn privé-museum. De unieke collectie die hij doorheen de jaren heeft verzameld, bevindt zich in de vroegere werkplaatsen in het centrum van Ruiselede.

Van de ca. 130 instrumenten werden er heel wat in het atelier hersteld. In 2001 bouwde Chris Maene een klavecimbel naar het origineel van Joseph Collesse Lyon (1745 – 1774). Dit instrument wordt beschouwd als de laatste stuip trekking tegen de fortepiano, die op het einde van de 18de eeuw voor stevige concurrentie zorgde. Een greep

uit de overige instrumenten die tentoongesteld zijn illustreert de rijkdom van de collectie van Chris Maene. In het oude nonnenklooster staan onder andere een Shudi klavecimbel door Clayson & Garret (1972), een fortepiano Longman-Clementi & Co uit Londen (1798 – 1799), een vleugelpiano Pleyel uit Parijs (1838), een concertvleugel Theodor Steinweg uit Braunschweig (1859 – 1860), een vleugelpiano Broadwood uit Londen (1848), een giraffevleugel Wachtl & Bleyer uit Wenen (ca. 1815), een cabinetpiano Clementi & Co, Londen (1810- 1815), een tafelpiano Erard, Parijs (ca. 1845) en een verticale vleugel Dammekens (eerste generatie pianobouwers in Gent, uniek ontwerp en technologie) (1840).

Bewonderenswaardig is dat Chris Maene ondanks zijn populariteit bijzonder bescheiden is gebleven. Hij is duidelijk niet in de eerste plaats zakenman, maar gepassioneerd verzamelaar en instrumentenbouwer. Hij is een ambachtsman, die – zoals het een goede betaamt – bij zijn leest blijft. En laat dát nu juist de sterkte zijn van het hele bedrijf. Net door de gedrevenheid, de liefde voor het instrument en de eigenzinnigheid van de eigenaar heeft Maene een ijzersterke internationale reputatie weten uit te bouwen. Een traditie die zijn zonen ongetwijfeld zullen verderzetten. □

Master at work: Chris Maene legt de laatste toets aan een pianoklavier.

¹ Ook wel opleghout of plakhout genoemd. Finerhout wordt vervaardigd uit een harde, mooie of kostbare houtsoort die, ter verfraaiing, in de vorm van platen met lijm wordt bevestigd op de klavierinstrumenten.